

Tamás Dénes

ÉLETKÉPEK A MÚLTBÓL

– *Cristian Teodorescu: Medgidia, a hajdani város*¹ –

Egy ideje, amikor egy kortárs román szerző által írt szépirodalmi művet kezdek olvasni, el kezd bennem működni egy nem irodalmi jellegű kíváncsiság is. Legalábbis nem úgy olvasom, mint egy cseh, esetleg egy francia szerző művét. Vajon mennyire más, hogyan más a könyv, mint a magyar nyelven éppen megtörténő irodalom akármelyik alkotása? – kérdezem. Ugyanúgy vagy másként láttatja-e a világot, hasonló-e a viszonya a közel és a távolmúlthoz, a traumáink feltárásában, elmélyítésében érdekelt vagy esetleg hozzáfér olyan felhajtóerőkhöz, amelyek számomra bántóan szűkösen vannak jelen a kortárs magyar irodalomban? De szakmaibb kérdések is eszembe jutnak. Például: milyen a regény nyelvhasználata, mennyiben van tisztában azokkal a prózatechnikai fogásokkal, amelyek a nyolcvanas évekbeli magyarországi prózafordulathoz köthetők, felmondja-e vagy sem a regény az én elbeszélhetetlenségének téziséét? Egyszóval, viszonyítok. Hol hasonlóságokat, analógiákat, hol áthidalhatatlan eltéréseket fedezek fel, de van, amikor elhamarkodottan általánosítok, vagy csak egyszerűen belezédülök az egyediségek megismételhetetlen szakadékába. A vélt vagy valós társadalmi-kulturális közelség ilyen módon is hangolhatja a figyelmet. És hogy ebből születik-e valamilyen kamatoztatható felismerés, nem tudom. Egy dolog biztos: keresem a kapcsolatot.

Így kezdtem el olvasni Cristian Teodorescu *Medgidia, a hajdani város* című könyvét is. A könyv a marosvásárhelyi Lector Kiadónál jelent meg, Koszta Gabriella fordításában, aki már eddig is kortárs román regények garmadáját magyarította kitűnően. Hogy itt is jó munkát végzett a fordító, azt a magyar szöveg olvasmányossága, a prózai nyelv természetessége is igazolja, ami természetesen elsődlegesen az eredeti munka érdeme, de ezt bármikor el tudná rontani egy kevésbé sikerült fordítás, amiről itt természetesen egyáltalán nincs szó.

S ha már olvasmányosságot említettem, itt meg is állnék egy picit, ugyanis ez nem egy külsődleges határozománya a regénynek, hanem a

1 Lector Kiadó, Marosvásárhely, 2014.

regény számos összetevőjéből összeálló sajátosság. Kevés olyan kortárs regényt lehet olvasni, amely ennyire magától értetődően köti magához a figyelmet. És ezt nem a történetvezetés fordulatainak visszatartásával éri el, vagy valamilyen más olyan fogással, amelyeket az amerikai konzerv-regényírás tankönyveiből lehet tanulni. Itt nincs nagy történet, nincsenek élesen polarizálódó hősök. A regény címe világosan jelzi, mivel van dolgunk: várostörténettel. Medgidia, Dobrudzsa egyik multietnikus kisvárosának történetével, amely a nagy változások egyik korszakát foglalja magába, 1940-től a Kommunista Párt diktatúrájának a kiépüléséig. Azonban itt is pontosítani kell. A történelem ugyanis nem tablószerűen, a folyamatok, illetve a folyamatok csomópontjainak az ábrázolásán keresztül kerül bemutatásra. Teodorescut ugyanis csak annyiban érdekli a történelem, amennyiben az beszüremkedik a város többnyire kisszerű lakóinak az életébe. Ők a regény világának igazi hordozói, a velük megesett események, az azokra adott reakcióik adják ki a regény mozaikszerű vonalvezetését, azt a százkét, két-három oldalas rövidke fejezetet, amiből összetevődik a regény.

Az olvasmányosság minden látszat ellenére egy rafináltan megszerkesztett könyvet takar. Teodorescu egyenesen provokálja az olvasóját, amikor az egyik román kiadáshoz írt előszavában azt ajánlja, akárhonnán el lehet kezdeni a regénye olvasását.² Akár a végétől előrefele. A több mint száz részből álló regény pedig tényleg olyan, mintha mindegyik résszel befejeződne, ahhoz, hogy a rákövetkezőben majd tovább folytatódjon, egészen az utolsó részig. Mindegyik rész önálló univerzumnak is tekinthető, viszonylag kevés szereplővel, ezek a szereplők azonban a rákövetkező fejezetekben vissza-visszatérnek, de anélkül, hogy karakterükben különösebben árnyalódnának. Van valami anekdotajelleg az így elmesélt történetekben, de az anekdoták lekerekítettsége nélkül. Sőt az ilyenkor elvárható tanulságok is hiányoznak. Egyszerűen belépünk egy megadott szituációba, történik ott valami az éppen kiemelt szereplőkkel, és már le is zárul a részlet. Többnyire kis térben mozgunk, ahogy a megtörtént dolgoknak sincs egy város vagy egy emberi életen túlmutató jelentősége, az események tálalását azonban számos hrabali zsebcsel, érzékeny megfigyelés teszi különössé, fordulatossá.

---

2 Cristian Teodorescu: *Medgidia, oraşul de apoi*. Polirom, 2012. 7. o.

Ebből a mozaikos szerkesztettségéből kiindulva akár a regény történelemszemléletéről is lehetne beszélni. Mert azért részről részre előrelépkedve csak átfog a regény egy történelmi korszakot, csak beszüremkedik a világtörténelem ebbe a poros kisvárosba is, meghatározva annak életét, az ott élő, ott megforduló emberek döntéseit, kiállt szenvedéseit. De az így bemutatott történelem egyáltalán nem hasonlít a történelemből kiemelt történelemszemléletére, inkább egyfajta alulnézetből láttatott történelemről lehet beszélni, a megélt és egy kocsmasztal mellett elmesélt történelemről, ami még nincs osztályozva, megszűrve, amiben még nem vált el a lényeges a lényegtelenről, a jó a rossztól, nincs ok-okozati sémák közé kényszerítve, s ezért nem is tehet mást, minthogy újra- és újrakezdődik az újabb és újabb helyzetekben, az egymásra rákövetkező fejezetekben.

A részek fordulatossága a mozgatott figurák különösségéből, reakcióik kiszámíthatatlanságából, a helyzetek egyediségéből fakad. Ízes olvasmány a regény. Ezt az ízességet nemcsak azért érezhetjük, mert a regényben sokat esznek és isznak, ami nem véletlen, hiszen a regény egyik kitüntetett helyszíne egy vasútállomási kocsmá. Maga a történetmesélés is hozza ezt az ízességet. Egyszerűen izgalmas ez a sokszínű dobrudzsai világ. Egy olyan világ, amit románok, cigányok, tatárok, törökök, görögök, zsidók laknak be együtt, amit egészen a regény végéig még nem változtat piszkosszürkévé a kommunista államépítési düh. Ugyanakkor, a lokalitás koloritjai mellett a színes figurák is sokat hozzátesznek a regény élvezhetőségéhez. Ezek a szereplők teljesen kimerítik „az esendő hősök” fogalmát. Saját szenvedélyeiknek, s a történelem értelmetlen fordulatainak kiszolgáltatott emberekről van szó, akik azonban mégis valamilyen megfoghatatlan erőtartalmat hordoznak magukban, s ezért még ha elbuknak is, bukásuk, haláluk valamilyen poétikus többletet kap. Mintha azt próbálná sugallni a regény, hogy egyedül csak valamilyen megfoghatatlan szenvedély vagy szenvedés tud igazolni egy emberi csődöt, vagy akár az értelmetlen halált is.

S közben mégis telik az idő a regényben. A legionárius mozgalom dülése után bejönnek a németek a városba, utánuk az oroszok, amivel elkezdődik a hajdani város brutális felszámolása is. Egy világ tűnik el a kommunista diktatúra kiépülésével, embertípusaival, öltözködési módjával, kulináris szokásaival, a megélhetési stratégiáival együtt. S

hogy miért nem maradunk a veszteségérzettel a regény elolvasása után? – számomra ez az igazi rejtélye Teodorescu könyvének.

Az utóbbi időben számos kortárs román szépirodalmi mű fordítódott le magyar nyelvre, amelyek kiadásában az erdélyi magyar kiadók is jeleskedni kezdtek. Amit sajnálni szoktam, hogy visszafele nem működik ennyire magától értetődően a dolog, s ezért még számos olyan (s most címeiket nem sorolok) erdélyi magyar irodalmi mű keresi önzetlen, munkás fordítóját, amelyek egyaránt gyökereznek a román és a magyar kultúrában, történelemben. Tehát képesek lennének annak a kapcsolatnak a kiépítésére, ami számomra a kihívást jelenti a kortárs román irodalom olvasása közben. Ugyanis feltevődik a kérdés: mit lehet tanulni ezekből a könyvekből? Mit lehet tanulni Teodorescu regényéből? Talán azt, hogy másként nézzük a történelmet, mint amihez hozzá vagyunk szokva. A magyar regényekből ugyanis leginkább azt tanulhatjuk meg, hogy a történelem az a hely, amiben meggyalázódik, megtöretik az ember. Talán egyedül Darvasi László az, aki képes arra, hogy a fantasztikumba, a mágikusba oldja fel a történelem horrorját. Teodorescu valami mást tesz. Ugyanis az ő regényeiben is megsebződnek, megtöretnek az emberek. De mégis áthatja az egészét valami más, a sokszínű, szertefutó élet szeretete, egyfajta balkáni derű. Ezért nem ragad bele a veszteségekbe, a traumákba az emberi élet. Hanem szertefut, továbblép, új formát ölt magára.

Ebben a regényben éppen százkettőt.

